

PETER SINGER / SPIŠY O ETICKOM ŽITÍ

SPIŠY O ETICKOM ŽITÍ PETER SINGER

NAJČÍTANEJŠIA ODBORNÁ KNIHA OD ČIAS BERTRANDA RUSSELA

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Edícia
pohľady za horizont
zv. 6.

**spisy
o etickom
žítí**

**PETER
SINGER**

© 2000 by Peter Singer

Translation © 2008 by Izabela Viskupová

Cover design © 2008 Dušan Babjak

Slovak edition © 2008 by Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o.,
Bratislava

e-mail: vsst@stonline.sk

<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Z anglického originálu WRITINGS ON AN ETHICAL LIFE preložila Izabela Viskupová

Register spracovala Izabela Viskupová

Zodpovedný redaktor Roman Kaliský-Hronský

Obálka Dušan Babjak

Sadzba a tlač ETERNA Press

Vydanie prvé

Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-332-7

OBSAH

Úvod	7
O POVAHE ETIKY	15
Odborníci na etiku	17
(z časopisu <i>Analýza</i>)	
O etike	20
(z knihy <i>Praktická etika</i>)	
PREKLENUTIE BARIÉRY MEDZI DRUHMI	31
Úvod k vydaniu z roku 1975	33
(z knihy <i>Oslobodenie zvierat</i>)	
Všetky zvieratá sú si rovné alebo o tom, prečo je potrebné rozšíriť morálny princíp rovnosti medzi ľuďmi aj na zvieratá	39
(z knihy <i>Oslobodenie zvierat</i>)	
Nástroje na vykonávanie výskumu	57
(z knihy <i>Oslobodenie zvierat</i>)	
Tam na veľkovýrobnej farme	67
(z knihy <i>Oslobodenie zvierat</i>)	
Vegetariánska filozofia	76
(z knihy <i>Pohlčujúca vášeň</i>)	
Preklenieť priepasti.....	83
Environmentálne hodnoty	95
(z knihy <i>Environmentálna výzva</i>)	
ZACHRÁNENIE A ZOBRATIE ĽUDSKÉHO ŽIVOTA	113
Nedostatok, nadbytok a morálka	115
(z knihy <i>Filozofia a verejné záležitosti</i>)	
Ako si Singer predstavuje riešenie svetovej chudoby	122
(<i>New York Times Magazine</i>)	
Čo je nesprávne na zabíjaní?	128
(z knihy <i>Praktická etika</i>)	

Siahnutie na ľudský život: Embryo a plod	144
(z knihy <i>Praktická etika</i>)	
Prológ	163
(z knihy <i>Prehodnocovanie života a smrti</i>)	
Je etika nedotknuteľnosti života smrteľne chorá?	167
(z knihy <i>Bioetika</i>)	
Čo ospravedľňuje infanticídu	182
(z knihy <i>Praktická etika</i>)	
Odôvodnenie dobrovoľnej eutanázie	190
(z knihy <i>Praktická etika</i>)	
Eutanázia: prekročenie Hitlerovho tieňa	196
Náhrada starej etiky	204
(z knihy <i>Prehodnocovanie života a smrti</i>)	

ETIKA, OSOBNÉ ZÁUJMY A POLITIKA **231**

Konečné rozhodnutie	233
(z knihy <i>Ako máme žiť?</i>)	
ETICKÉ ŽITIE	243
(z knihy <i>Ako máme žiť?</i>)	
Život na vysokej nohe	257
(z knihy <i>Ako máme žiť?</i>)	
Darwin pre ľavičiarov	266
(z časopisu <i>Prospect</i>)	
Zmysluplný život	276
(z knihy <i>Etika v praxi</i>)	

POZNÁMKY Z AUTOROVHO ŽIVOTA **283**

Oslobodenie zvierat: osobný názor	285
(z časopisu <i>Between the Species</i>)	
O tom, ako ma v Nemecku umlčali	294
(z časopisu <i>The New York Review of Books</i>)	
Interview	309
Poznámky	320
Slovníček pojmov	338

Keby nebolo protestných zhromaždení pred bránami Princeton University, keby nebol mimoriadne bohatý kandidát aspirujúci na funkciu prezidenta Spojených štátov – Steve Forbes odprisahal, že pokiaľ sa ma nezbavia, pozastaví svojej alma mater prílív dotácií, keby sa moje vymenovanie za profesora bioetiky na Princetone nestalo tým, čo *The New York Times* nazvali najväčším akademickým rozruchom od čias, keď sa jedna z amerických univerzít pokúsila prijať do pracovného pomeru obhajcu voľnej lásky Bertranda Russella, potom by kniha, ktorú práve držíte v rukách, neexistovala. Bez týchto udalostí by si médiá len sotva všimli môj príchod do Spojených štátov a moje kontroverzné názory na rozličné otázky súvisiace s etikou by sa nestali predmetom rozhovorov v celej krajine. Ani Danielovi Halpernovi z Ecco Press by inak nebolo napadlo, že diskusie o názoroch Petra Singera, ktoré všetci vedú, sú založené len na krátkych úryvkoch a súhrnných informáciách z druhej ruky. Mnohí mali na moju prácu vyhranené názory, ale v skutočnosti len málokto prečítal niektorú z mojich kníh alebo nejaký môj článok. V každom prípade, mali v tom čase výhovorku, že to, čo som napísal, je roztrúsené v mnohých knihách a časopisoch, ku ktorým nie je jednoduché sa dostať. Dan si pomyslel, že to, čo ľudia potrebujú, je praktický, jednozväzkový výber z mojich prác, ktorý by im priblížil moje hlavné myšlienky – podané vlastnými slovami a v kontexte, ktorý by umožnil ich porozumenie. Tento výber držíte práve v rukách.

Ktoré názory vyvolali také kontroverzné reakcie? Nájdete ich na stránkach tejto knihy. Bol by som radšej, keby ste si ich prečítali v danom kontexte, nielen ako holé zhrnutie. Takmer tridsať rokov pracujem v oblasti praktickej etiky. V praxi to znamená, že keď som začínal, toto pole ešte neexistovalo. Štúdium etiky na katedrách filozofie v po anglicky hovoriacich krajinách bolo vtedy zamerané na analýzu jazyka používaného v oblasti morálky a malo byť z morálneho hľadiska neutrálne. To znamená, že nemalo viesť k posudzovaniu toho, či je niečo správne alebo nesprávne, dobré alebo zlé. Podľa vtedajších štandardov nepokladali morálneho filozofa po žiadnej stránke za odborníka na otázky morálky. Krátku esej s názvom „Odborníci na etiku“, ktorá nasleduje hneď po tomto úvode, som napísal, aby som sa ohradil voči takejto koncepcii chápania etiky. Od momentu, keď som ju napísal (v roku 1972), prešla táto oblasť dramatickými zmenami. Som si však takmer istý, že to nebolo vďaka vplyvu mojej eseje. S najväčšou pravdepodobnosťou bol tento článok len prí-

znakom časového obdobia, ktoré už bolo v procese premeny. Vtedajšie problémy týkajúce sa občianskych práv, rasovej nerovnosti a odporu voči vojne s Vietnamom, poukázali na prázdnotu a bezvýznamnosť toho, čo sa vtedy učilo na univerzitných prednáškach z etiky. Toto štúdium bolo len akýmsi pôžitkárstvom. Boli dôležitejšie veci, ktoré si vyžadovali pozornosť. Študenti sa domáhali „relevantnosti“ a filozofovia si začali uvedomovať, že vďaka svojim odborným vedomostiam majú napokon čo povedať k tomu, ako hľadať odpovede na také fundamentálne a večne významné otázky, ako napríklad prečo nie je rasová diskriminácia správna, či máme povinnosť dodržiavať nespravodlivé zákony alebo či môže niečo ospravedlniť vojnu.

Trvalo trochu dlhšie, kým problematika, ktorou som ja sám vo významnej miere prispel k etickému mysleniu, nadobudla na význame. Tvrdenia, že som „najvplyvnejší žijúci filozof“ sa vo všeobecnosti vzťahujú na moju prácu v oblasti etiky súvisiacej s naším vzťahom ku zvieratám. Je v nich, samozrejme, určité mediálne zveličenie, ale obsahujú aj zrnko pravdy. Moja kniha *Oslobodenie zvierat* zohrala významnú úlohu pri vzniku moderného hnutia za ochranu práv zvierat. Len niekoľkým filozofom sa podarilo to, že by ich názory boli prijaté takýmto spôsobom. Na druhej strane, moje názory ohľadne povinnosti bohatých pomáhať najchudobnejším ľuďom sveta sú možno rovnako dôležité, ako moje názory na zvieratá. Bohužiaľ však nenašli také uplatnenie. Otázky, ktoré vyvstali z mojich kritických prác na tému nedotknuteľnosti ľudského života, vrátane diskusie o eutanázii, ktorá vzbudila toľko nevraživosti, sú v určitom zmysle menej dôležité, než dve vyššie spomenuté témy. Je to tak jednoducho preto, že to, ako zaobchádzame so zvieratami, a neúmerné rozdelenie bohatstva, ovplyvňuje oveľa viac ľudí (resp. v prípade zvierat cítiacich bytostí), a preto, že relatívne malé zmeny v týchto oblastiach by mohli zmierniť veľké utrpenie. Titulky v médiách však venujú pozornosť mojej kritike nedotknuteľnosti ľudského života. Dokážu zniesť šokujúco a nie je problém nájsť ľudí, ktorí budú horlivo protirečiť. Tak vzniká kontroverznosť, z ktorej médiá žijú.

Jadro všetkých týchto názorov je spoločné. Je postavené na štyroch jednoduchých tvrdeniach:

1. Bolesť je zlá a porovnateľná miera bolesti je rovnako zlá bez ohľadu na to, o čiu bolesť ide. Pod „bolesťou“ myslím utrpenie a nešťastie každého druhu. Neznamená to, že bolesť je jediným zlom, alebo že spôsobenie bolesti je vždy nesprávne. Niekedy môže byť potrebné spôsobiť bolesť alebo utrpenie sebe alebo ostatným. Stáva sa nám

to, keď ideme k zubárovi, alebo keď pokarháme dieťa, či uväzníme zločinca. Ale to sa dá ospravedlniť, pretože z dlhodobého hľadiska to povedie k menšiemu utrpeniu. Bolesť samotná je však i naďalej zlá. Naproti tomu, radosť a šťastie sú dobré, bez ohľadu na to, o čiu radosť či šťastie ide. Napriek tomu, robiť niečo pre to, aby sme získali šťastie alebo radosť, môže byť niekedy zlé. Napríklad, keď tým poškodíme niekoho iného.

2. Ľudia nie sú jedinými tvormi schopnými pociťovať bolesť alebo utrpenie. Mnoho zvierat (a celkom určite všetky cicavce a vtáky, ktoré obvyčajne jeme, ako napríklad kravy, prasatá, ovce a kurčatá) cíti bolesť. Mnohé z nich vedia dokonca prežívať aj iné formy utrpenia – napríklad úzkosť, ktorú cíti matka, keď je oddelená od svojho dieťaťa, či nudu z toho, že sú celý deň zavreté v klietke a okrem jedenia a spania nemajú čo robiť. To, o aké zviera ide, samozrejme ovplyvní akú bolesť bude v danej situácii pociťovať.
3. Keď zoberiem do úvahy, aké závažné je zobrať niekomu život, nemali by sme sa pozeráť na rasu, pohlavie alebo druh, ku ktorému táto bytosť patrí, ale na jednotlivé charakteristické črty toho, koho zabíjame. Napríklad na to, či táto bytosť túži pokračovať vo svojom živote, alebo na to, akým životom je schopná žiť.
4. Sme zodpovední nielen za to, čo robíme, ale aj za to, čomu môžeme zabrániť. Možno by sme nikdy nezabili cudzieho človeka, no možno by naša intervencia zachránila život mnohým, pre nás cudzím ľuďom v niektorej vzdialenej krajine, a my napriek tomu nič neurobíme. Nijako sa potom nepokladáme za zodpovedných za smrť týchto cudzincov. Mali by sme zobrať do úvahy následky toho, čo urobíme, ale aj následky toho, čo sa rozhodneme neurobiť.

Mnohým ľuďom sa tieto tvrdenia ako také nezdarujú šokujúce. V určitom zmysle akoby vychádzali zo zdravého rozumu. Zoberme ale do úvahy, čo z nich vyplýva. Spojme si prvé a posledné tvrdenie a doplníme ich o niekoľko faktov súvisiacich s utrpením spôsobeným extrémnou chudobou v najmenej rozvinutých krajinách sveta, a o možnosť zmenšiť toto utrpenie tým, že darujeme peniaze niektorej z organizácií, ktoré pomáhajú ľuďom z týchto krajín vyviaznuť z chudoby. Napríklad suma, za ktorú sa najeme v luxusnej reštaurácii by postačila na zabezpečenie základnej zdravotnej starostlivosti pre niekoľko detí, ktoré by inak zomreli na niektorú z chorôb, ktorým dnes ľahko vieme predísť. Z môjho prvého tvrdenia vyplýva, že utrpenie týchto detí alebo ich rodičov je rovnako zlé, ako by bolo naše vlastné utrpenie za podobných okolností. Z po-

sledného tvrdenia zasa vyplýva, že nemôžeme uniknúť zodpovednosti za toto utrpenie len preto, že sme ho sami nespôsobili. Za predpokladu, že sa mnohí ľudia nachádzajú v takejto veľkej núdzi, nie je pôžitok z luxusu morálne neutrálny a skutočnosť, že sme nikoho nezabili, nepostačuje na to, aby z nás urobila slušných občanov tohto sveta.

Z prvej a druhej premisy som vyvodil záver, že nemáme právo podceňovať záujmy iných zvierat len preto, že máme napríklad radi chuť ich mäsa. Moderné industrializované poľnohospodárstva zaobchádzajú so zvieratami akoby boli vecami. Nepúšťajú ich von a obmedzujú ich pohyb vždy, keď to vychádza ako lacnejšia metóda. Na ich utrpenie a nešťastie začnú brať ohľad až vtedy, keď prestanú byť produktívne. Z etického hľadiska nemôžeme prehliadať záujmy iných bytostí len preto, že nepatria k nášmu druhu. Všimnite si, že toto tvrdenie nevypovedá nič o tom, či je nesprávne zabíjať iné zvieratá kvôli jedlu. Je v plnej miere založené na utrpení, ktoré spôsobujeme poľnohospodárskym zvieratám tým, že pri ich chove používame metódy, ktoré sú dnes štandardom.

Tretia premisa je hádam najkontroverzejšia, pretože sme si navykli premýšľať o zabíjaní tvora patriaceho k nášmu vlastnému druhu ako o niečom, čo je závažnejšie než zabitie príslušníka iného druhu. Ale prečo by to tak malo byť? Rozdiely medzi jednotlivými druhmi nie sú z morálneho hľadiska významné. Predstavme si, že by existovali Marťania, ktorí by boli z hľadiska schopnosti myslieť a mať rád, z hľadiska zmyslu pre spravodlivosť a podobne, rovnakí ako my. Neboli by ale, prirodzene, príslušníkmi druhu *Homo sapiens*. Iste by sme netvrdili, že je v poriadku, ak ich zabijeme jednoducho preto, že patria k inému druhu. Mohli by sme sa, samozrejme, pokúsiť nájsť iné rozdiely, ktoré by boli z morálneho hľadiska relevantnejšie – rozdiely medzi ľuďmi a inými druhmi. Ak si napríklad myslíme, že je závažnejšie zabiť človeka než zviera a ak máme tento názor preto, že veríme, že ľudská bytosť (a žiadna iná pozemská bytosť) má nesmrteľnú dušu, potom neprotirečíme tretej premise. V tomto prípade ide o určitú charakteristickú črtu (nesmrteľnosť ľudskej duše), ktorá stojí za zdôvodnením, že zabiť určité bytosti je horšie, než zabiť iné. A dušu majú v tomto ponímaní výhradne členovia nášho druhu. To s čím nesúhlasím ja, je jednoducho fakt, že som nenašiel dôkaz existencie nesmrteľnej duše, nehovoriac o tom, že by táto duša mala patriť do výhradného vlastníctva nášho druhu.

Tretia premisa nám pomôže vysvetliť, čo je pravda a čo je naopak zavádzajúce na mojom všeobecnom tvrdení, že život ľudskej bytosti nemá o nič väčšiu hodnotu, než život zvierata. Naozaj si nemyslím, že skutočnosť, že človek patrí k druhu *Homo sapiens*, je sama o sebe dôvo-

dom k tomu, aby sme jeho životu pripisovali vyššiu hodnotu, než životu príslušníka iného druhu. Lenže, ako detailnejšie popisujem v úryvkoch z mojich kníh *Praktická etika* a *Prehodnocovanie života a smrti*, ľudské bytosti majú obyčajne, aj keď nie nemenne, túžbu žiť ďalej, ktorej zvieratá nie sú schopné. To ale na veci nič nemení. Nepochybujem o tom, že udalosti, o ktorých sa až príliš často môžeme dočítať v novinách (keď sa niekto zmocní zbrane a náhodne pozabíja ľudí v niektorej škole, kostole, či supermarkete), sú tragickejšie, ako keby sme niekde na poli zastrelili pár zvierat.

Napriek tomu, že tretia premisa musí byť súčasťou akéhokolvek plného odôvodnenia mojich názorov na to, prečo je zabiť niektoré bytosti horšie než zabiť iné, dali by sa niektoré moje tvrdenia o eutanázii vyvodiť len z prvej a štvrtej premisy, najmä ak by sme ich skombinovali so všeobecne prijímanou lekárskou praxou. Mnohí lekári a teológovia, vrátane tých, ktorých morálne myslenie je dosť konzervatívne, súhlasia, že ak sú pacienti vyhladky na určitú minimálnu kvalitu života chabé, a ak je nepravdepodobné, že by sa jeho vyhladky zlepšili, nemáme povinnosť urobiť všetko, čo je v našich silách pre to, aby sme mu predĺžili život. Napríklad, ak sa narodí dieťa s vážnym postihnutím, ktoré nie je kompatibilné s akceptovateľnou kvalitou života, a ak sa potom u tohto dieťaťa objaví infekcia, mnoho lekárov a teológov by súhlasilo s možnosťou nenasadiť dieťaťu žiadne antibiotiká. Tí istí ľudia si zároveň myslia, že by bolo nesprávne pichnúť dieťaťu smrtiacu injekciu. Prečo? Motív, zámer a výsledok budú zrejme v obidvoch prípadoch rovnaké. Ak je za podmienky, že by jednoduchá intervencia zo strany lekárov zachránila život dieťaťa správne nechať ho umrieť, potom musí byť v určitých prípadoch správne aj to, aby sme ho zabili. Popretie týchto tvrdení znamená odmietnuť prevzatie zodpovednosti za rozhodnutie nekonať, aj keď dôsledky konania i zdržania sa tohto konania, sú tie isté.

Absolútne pripúšťam, že tento záver je v protiklade so všeobecne rozšírenými morálnymi názormi. Ale cieľom praktickej etiky nie je produkovat teórie, ktoré by súhlasili s každou našou konvenčnou morálnou reakciou, a ktoré by potvrdili naše názory. Tieto reakcie majú rôzny pôvod. Niekedy sa odlišujú vzhľadom na zvyky spoločnosti, z ktorej pochádzame. Dokonca aj reakcie, ktoré sú v rôznych spoločnostiach viac-menej univerzálne, môžu odrážať len záujmy dominantnej skupiny. Dalo by sa to povedať napríklad o názoroch na otroctvo, ktoré po stáročia dominovali v európskych krajinách, kde sa otroctvo vyskytovalo. V mnohých častiach sveta naďalej platí, že žena by mala poslúchať svojho manžela. Nie je preto ťažké zistiť, že rovnako sebecké faktory pôsobia aj v rámci

našich morálnych názorov na to, ako zaobchádzať so zvieratami. V tomto prípade, ako aj v mnohých iných, malo po dvetisíc rokov obrovský vplyv na morálku ľudí v západných spoločnostiach kresťanstvo. Ľudia nemusia byť nábožensky založení, a predsa sú pod vplyvom morálnej náuky kresťanstva. Bez viery v niektoré koncepty (ako napríklad, že Boh stvoril svet a dal nám vládu nad zvieratami, alebo že zo všetkých jeho výtvorov majú iba ľudia nesmrteľnú dušu) by morálne učenie kresťanstva nemalo žiadne základy. Ak pre toto učenie nedokážeme nájsť iné opodstatnenie, musíme sa pokúsiť o alternatívu. Zoberme si napríklad eutanáziu. V nekresťanských spoločnostiach, akými boli staroveký Rím alebo Japonsko, ju spolu so samovraždou považovali za rozumný a dôstojný spôsob ukončenia života. Šokujúce reakcie, ktoré u niektorých ľudí vzbudzuje zmienka o eutanázii, by mali byť podnetom na úvahu a kritické preskúmanie veci, nie na ukončenie akejkolvek diskusie.

Výberom kapitol, ktoré nasledujú po tomto úvode, som sa pokúsil osvetliť základy môjho spôsobu uvažovania. Vynechal som mnoho prác, napríklad svoju prvú knihu, ktorá pojednáva o tom, či máme povinnosť dodržiavať zákony v demokratickej spoločnosti, ako aj krátky úvod k Heglovi a Marxovi a spisy o nových reprodukčných technológiách. To, že som tieto knihy vynechal, neznamená, že už s nimi nie som spokojný. Naopak, stále si myslím, že vedieť sprostredkovať základ Heglovej filozofie bežnému čitateľovi na menej než 100 stranách, je naozaj úspech. Ni jako ma to ale neodlišuje od iných autorov interpretujúcich diela veľkých filozofov minulosti. V prípade knihy *Making Babies* (Plodenie detí), ktorej som spoluautorom, je to inak. Kniha pojednáva o revolúcii v oblasti reprodukcie. Od doby, keď v roku 1984 prvýkrát vyšla, v tejto oblasti sa udiali veľké zmeny. Preto je namiesto reedície potrebné ju prepísať.

Štvrtá časť tejto knihy odráža záujem, ktorý je podľa mňa v mojej práci dôležitý, a ktorému sa dostalo menej pozornosti, než mojim spisom o zvieratách, svetovom hlade, či nedotknuteľnosti ľudského života. Prvá významná časť práce, ktorú som urobil v oblasti filozofie, bola moja diplomová práca, ktorú som napísal v rámci magisterského štúdia. Týkala sa etiky ako takej, nie konkrétnych otázok z oblasti etiky. Vzhľadom na to, že etika vie byť veľmi náročná, čo by sme mali povedať amoralistom, ktorí si kladú otázku prečo by sa vôbec mali správať podľa zásad morálky? Nikdy sa mi nezdalo, že moja diplomová práca v uspokojivej miere zodpovedala túto otázku. Vracal som sa k nej pri mnohých príležitostiach, no najviac zrejme vo svojej knihe *Ako máme žiť?*. Táto otázka nás vedie k zamysleniu sa nad základnými hodnotami a najvyššími cieľmi, na základe ktorých žijeme. Tu narazíme na obmedzenia filozofickej argumen-

tácie. Je vôbec možné nájsť na tejto základnej úrovni dôvod na to, aby sme si vybrali určitý spôsob života a nie iný? Je to len otázka toho, čo nás urobí šťastnejšími, alebo toho, čo nám umožní viesť zmysluplnejší a naplnenejší život? Tu narazíme na zle definovanú hranicu medzi filozofiou a psychológiou, kde už nie je možné nájsť žiaden ďalší argument, ktorý by dokázal presvedčiť racionálne zmýšľajúceho človeka. Keby sme nemali schopnosť empatie (schopnosti predstaviť si samých seba na mieste niekoho iného a pochopenia, že utrpenie niekoho iného je rovnaké, ako keď trpíme sami), tak by etické uvažovanie nikam neviedlo. Ak platí, že city bez rozumu sú slepé, tak je pravda aj to, že rozum bez citu je impotentný. Väčšina úryvkov v tejto knihe pochádza z diel, ktoré som napísal pre bežného čitateľa. Zároveň som sa pokúsil byť dostatočne precízny na to, aby som vzbudil záujem mojich kolegov – filozofov. *Oslobodenie zvierat* je zjavne mojou najúspešnejšou knihou čo do veľkosti čitateľského publika. Predalo sa takmer pol milióna výtlačkov. Napriek môjmu, ako sám pripúšťam, predpojatému postoju, prestála prísne preskúmavanie zo strany filozofov, ktorých názory sa objavili v nespočetnom množstve článkov a v niekoľkých knihách. Napríklad vo výbornej štúdii z tejto oblasti od Davida DeGrazia pod názvom *Taking Animals Seriously*. Lenže po tomto úzkom chodníku kráčajú mnohí – laickí čitatelia, ako aj filozovia z akademickej oblasti. Mohol som preto z neho z času na čas zísť na jednu či druhú stranu.

Podobné, dokonca silnejšie tenzie sa objavujú v súvislosti s vedením kampane za určitú vec, keď chce človek zároveň ostať verný poslaniu filozofa. Za posledných dvadsaťpäť rokov sa vyskytlo len málo prípadov, keď som nestál na čele aspoň jednej organizácie bojujúcej za zlepšenie situácie zvierat. Angažoval som sa aj v skupinách na ochranu divokej prírody, v organizáciách zameraných na pomoc najchudobnejším ľuďom sveta, či snažiacich sa o legalizáciu dobrovoľnej eutanázie. Kandidoval som za zvolených na zvolenie do austrálskeho senátu. Z hľadiska kampane môže byť často komplexnosť obhájiteľnej etickej pozície prekážkou. Priateľ z hnutia za slobodu zvierat mi raz povedal, že nie som pouličný bojovník. Je pravda, že v kampani sú často najefektívnejší ľudia s nekompromisnou povahou, ktorí si stoja za svojím a nepripustia žiadne výnimky zo svojich zásad. Vidia vždy len jednu stranu mince a svojich oponentov vnímajú ako stelesnené zlo. Atmosféra organizácií vedúcich kampane má sklony k týmto charakterovým črtám. Zoberme si napríklad používanie zvierat na účely výskumu. Ako vyplýva z úryvkov z mojej knihy *Oslobodenie zvierat*, ktoré nájdete v tejto knihe, veľká väčšina pokusov na zvieratách spôsobuje obrovské utrpenie a ich úžitok pre ľudí spočíva len v tom, že sa

na trh uvedie nový saponát alebo konzervačná látka. Ale čo ak by nejaký pokus dal ľuďom nádej, že nájdu liek proti nejakému vážnemu ochoreniu? Pre skupinu bojujúcu proti pokusom na zvieratách je všetko oveľa jednoduchšie ak verí, že všetky pokusy na zvieratách sú neospravedlniteľné, bez ohľadu na to, aký úžitok by z nich ľudia mohli mať. V takom prípade nie je ani priestor pre ošemetnú otázku, za akých podmienok je toto experimentovanie prípustné. Vedenie kampane proti týmto pokusom je tiež jednoduchšie, ak človek dokáže presvedčiť sám seba, že všetci vedci sú sadisti zabávajúci sa na krájaní mačiatok zaživa. Bohužiaľ, realita nie je taká čiernobiela. Tým, že sa na vec pozerám zo širšej perspektívy, môžem očakávať útok z oboch strán. Zo strany tých, ktorí vykonávajú zvieratá, pretože som hrozbou pre to, čo robia, a zo strany zástancov tvrdej línie hnutia za slobodu zvierat preto, že nejdem po ich línii. Vtedy mám pokušenie stiahnuť sa z kampaní späť k svojmu písaciemu stolu. Myslím si však, že je dôležité nielen písať a vyučovať, ale tiež pokúsiť sa veci priamo vylepšiť. Touto otázkou sa zaoberám v úryvku z mojej najnovšej knihy *Praktická etika*.

0 povahe etiky

ODBORNÍCI NA ETIKU

(z časopisu *Analýza*)

Nasledujúce presvedčenie malo v súčasnej morálnej filozofii veľký vplyv: Neexistuje nič také, ako morálna expertíza. Najmä, morálni filozofovia nie sú odborníci na morálku. Poprední filozofovia väčšinou hovorili niečo takéto:

Je hlúpe a arogantné, aby ktorýkoľvek filozof zaujal pózu šampióna v oblasti morálnej čistoty. Práve to je dôvodom, prečo mnoho ľudí nepokladá morálnu filozofiu za uspokojujúci predmet. Pretože mylne hľadajú vedenie u morálnych filozofov.¹

Alebo toto:

Pod profesionálnu právomoc morálnych filozofov nepatrí to, aby ľuďom hovorili čo smú a čo nesmú... Morálni filozofovia ako takí, nedisponujú žiadnym zvláštnym typom informácií o tom, čo je správne a čo nesprávne, ku ktorým by nemala prístup aj široká verejnosť. Nikto ich nepovolal k tomu, aby plnili napomínaciu funkciu, ktorú už adekvátnym spôsobom vykonávajú duchovní, politici a poprední spisovatelia...²

Podobné vyjadrenia sú bežné. Argumenty, ktoré by ich podporili, už menej. Hovoria nám, že úloha morálneho filozofa sa nerovná úlohe kazateľa. Ale prečo nie? Veď dôvodom nemôže byť to, na čo pravdepodobne naráža C. D. Broad keď hovorí, že kazateľ vykonáva svoje povolanie „adekvátnym spôsobom“. Situácia je taká aká je preto, že ľudia, ktorých verejnosť považovala za „morálnych lídrov spoločnosti“ si počínali tak zle, že „morálka“ začala v očiach verejnosti znamenať systém zákazov voči určitým formám sexuálneho pôžitku.

Ďalším možným dôvodom, prečo niektorí trvajú na tom, že morálni filozofovia nie sú odborníkmi na morálku je idea, že morálne úsudky majú čisto emotívny charakter, a že rozum nemá čo hľadať pri ich vytváraní. Historicky bola možno táto teória dôležitá pri formovaní koncepcie morálnej filozofie, ako ju poznáme dnes. Pochopiteľne, za predpokladu, že morálne názory jedného človeka sú rovnako dobré, ako morálne názory iného človeka, nemôžu existovať žiadni odborníci na morálku. Lenže takúto neotesanú verziu emotivizmu dnes zastávajú len máloktorí filozofovia, ak aj vôbec bola niekedy všeobecne prijatá. Dokonca ani z ná-

zorov C. L. Stevensona nevyplýva, že morálne názory jedného sú rovnako dobré ako názory druhého.

Rozumnejší argument voči prípustnosti morálnej expertízy môžeme nájsť v Ryleho eseji „O zabúdání rozlišovania medzi správnym a nesprávnym“, ktorá vyšla v knihe „Eseje o morálnej filozofii“, editovanej A. Meldenom³. Ryle poukazuje na to, že zo skutočnosti, že vieme rozlišovať medzi správnym a nesprávnym vyplýva, že by sme sa o toto rozlišovanie mali aj snažiť. Ide teda o to, aby nezostalo len pri tejto schopnosti ako takej. Nemôžeme zabudnúť, ako sa rozlišuje medzi tým, čo je správne a čo nesprávne. Môžeme sa iba prestať o to zaujímať. Podľa Ryleho nie je preto čestný človek „ani trochu odborníkom na nič“.

Je veľmi dôležité, že Ryle hovorí, že „čestný človek“ nie je odborníkom. V ďalšej časti eseje to isté tvrdí o „šlachetnom človeku“. Jeho závery by sa od začiatku zdali menej hodnoverné, ak by bol povedal „morálny človek“. Čestnosť a šlachetnosť sú (aj keď možno nie tak často, ako by si bol Ryle myslel) pomerne jednoduchou záležitosťou. Všetci môžeme byť čestní alebo šlachetní, ak nám na tom záleží. Práve prípad, keď čestnosť narazí na šlachetnosť (ak mi bohatý človek zaplatí viac, než by som si zaslúžil, mal by som mu vrátiť peniaze, alebo by som ich mal venovať na pomoc hladujúcim?) si vyžaduje zamyslenie a diskusiu. Morálny človek musí vedieť, ako vyriešiť tento konflikt hodnôt. To, že nám záleží na tom, čo je správne, je pochopiteľne základ, ale nestačí to. Dokazujú to početné prípady z našej histórie o ľuďoch, ktorí to mysleli dobre, ale urobili chybu.

Iba za predpokladu, že by bol morálny kódex spoločnosti dokonalý a nesporný čo do všeobecných zásad a aj ich aplikácie na konkrétne prípady, by nebolo potrebné, aby bol morálny človek aj mysliacim človekom. Mohol by jednoducho bez rozmýšľania žiť podľa tohto kódexu. Ale ak máme dôvody nazdávať sa, že normy danej spoločnosti nie sú dokonalé, alebo ak sa na normách upravujúcich jednotlivé otázky spoločnosť nezhodla, musí morálny človek premýšľať sám za seba o tom, čo by mal robiť. Toto „premýšľanie“ nie je jednoduchá úloha. Vyžaduje si predovšetkým informácie. Môžem napríklad uvažovať o tom, či je správne jesť mäso. Šanca, že sa rozhodnem správne, alebo že bude mať moje rozhodnutie prinajmenšom nejaké rozumné opodstatnenie, sa zvýši, ak sa dozviem určité fakty o tom, že zvieratá majú schopnosť trpieť a o súčasných metódach chovu a zabíjania zvierat. Mohol by som sa chcieť dozvedieť niečo o účinkoch vegetariánskeho spôsobu stravovania na zdravie človeka a zobrať pri tom do úvahy nedostatok potravín vo svete, ako aj to, či by sa tým, že by sme sa vzdali výroby mäsa, dalo vyprodukovať viac alebo

menej potravín. Keby som nazbieral dostatočné množstvo dôkazov, musel by som ich zvážiť a vyhodnotiť vzhľadom na svoje morálne názory. V závislosti na tom, akú metódu morálneho uvažovania by som použil, by som sa buď musel zamyslieť nad tým, aký skutok povedie k väčšiemu šťastiu a k menšiemu utrpeniu, alebo by som sa musel vžiť do situácie tých, ktorých ovplyvní mojím rozhodnutím. Mohol by som aj zvážiť konflikt povinností a záujmov. Bez ohľadu na to, akú metódu použijem, musím si byť vedomý toho, že moja túžba jesť mäso môže viesť k nepojatosti v mojom uvažovaní.

Žiadna z týchto procedúr nie je jednoduchá – ani zhromažďovanie informácií, ani výber relevantných informácií, ba dokonca ani ich kombinovanie so základnými morálnymi stanoviskami, či odstránenie nepojatosti. Ten, kto je oboznámený s morálnymi konceptmi a morálnymi argumentmi, kto má neobmedzený čas na vyhľadávanie informácií a premýšľanie o nich, môže očakávať, že dôjde k dobre opodstatnenému záveru častejšie než niekto, kto nevie o morálnych konceptoch a morálnych argumentoch a má málo času. Morálna expertíza by preňho bola nemožná. Problém teda nie je v „rozlišovaní medzi správnym a nesprávnym“, ale v rozhodnutí sa, čo je správne a čo nesprávne.

Ak je teda morálna expertíza možná, majú morálni filozofovia právo popierať ju? Je rovnako pravdepodobné, aby bol obyčajný človek taký dobrý odborník na morálku, ako morálny filozof? Vzhľadom na to, čo sme už povedali by sa zdalo, že morálny filozof má oproti bežnému človeku niekoľko podstatných výhod. Po prvé, má všeobecné filozofické vzdelanie, vďaka ktorému by mal mať viac než len bežnú kompetenciu v otázke argumentovania a odhaľovania mylných záverov. Ďalej, v dôsledku svojich vlastných špecifických skúseností v oblasti morálnej filozofie, rozumie morálnym konceptom a logike morálnej polemiky. Súčasná morálna filozofia dostatočne poukázala na možnosť vážnych zmätkov v prípadoch, keď sa niekto pustil do morálnej argumentácie bez jasného porozumenia používaným konceptom. Túto otázku preto nemusíme ďalej otvárať. Jasnosť nie je cieľom samým o sebe, ale je pomôckou pri dobrej argumentácii. Potreba jasnosti je niečo, čo morálni filozofovia uznali. A napokon tu máme jednoduchú skutočnosť, že ak morálny filozof chce, môže o morálnych záležitostiach rozmýšľať počas celej svojej pracovnej doby. Väčšina ľudí má však povolanie, ktoré interferuje s podobnými úvahami. Možno sa zdá hlúpe, že tomuto argumentu prikladám toľkú váhu, ale myslím si, že je to veľmi dôležité. Ak chceme vynášať morálne sudy inak, než len na základe istých tušení a bez zamyslenia, tak potre-

bujeme čas – čas na zhromažďovanie faktov a čas na to, aby sme mohli nad nimi porozmýšľať.

Vyplyva z toho, že morálni filozofovia disponujú určitými výhodami, vďaka ktorým by v porovnaní s tými, ktorí tieto výhody nemajú, mohli byť odborníkmi v oblasti morálky. Samozrejme, na to, aby sa morálni filozofovia stali odborníkmi na morálku, museli by zhromaždiť fakty o akomkoľvek probléme, ktorým by sa zaoberali. Vzhľadom na ich pripravenosť riešiť normatívne otázky a brať do úvahy relevantné fakty, bolo by prekvapujúce, ak by vo všeobecnosti neboli morálni filozofovia vhodnejší kandidáti na vyvodzovanie opodstatnených morálnych záverov, než „nefilozofovia“. Ak by to tak nebolo, asi by sme sa čudovali, na čo je vlastne morálna filozofia dobrá.

O ETIKE

(z knihy *Praktická etika*)

O tom, čo etika nie je

Niektorí ľudia si myslia, že morálka je staromódna. Pozerajú sa na ňu ako na systém protivných puritánskych obmedzení, ktoré slúžia hlavne na to, aby si ľudia nemohli užívať. Tradiční moralisti sa prehlasujú za obhajcov morálky všeobecne, no v skutočnosti obhajujú iba špecifický morálny kódex. Oblasť morálky si privlastnili do takej miery, že keď si v novinách prečítame titulok „Biskup útočí na upadajúce morálne štandardy“, očakávame, že sa príslušný článok bude týkať promiskuity, homosexuality, pornografie a tak ďalej. Nenapadne nám, že by sme sa v ňom mohli dočítať napríklad o mizerných peňažných dávkach, ktorými prispievame na zahraničnú pomoc chudobným štátom, alebo o bezohľadnej ignorancii ľudí voči životnému prostrediu na našej planéte.

Takže prvá vec, ktorú chcem o etike povedať je, že nejde o súbor zákazov týkajúcich sa predovšetkým sexu. Dokonca ani v ére AIDS nespôsobuje sex žiadne mimoriadne závažné problémy. Rozhodnutia v otázke sexu sa môžu týkať čestnosti, obavy o druhých ľudí, obozretnosti a tak ďalej. Na sexe nie je z tohto hľadiska nič zvláštne, pretože to isté by sme mohli povedať o rozhodovaní sa v otázke šoférovania auta (v skutočnosti sú morálne otázky súvisiace so šoférovaním áut z hľadiska životného prostredia a bezpečnosti omnoho závažnejšie, než otázky súvisiace so

sexom). Preto sa v tejto knihe nebudem zaoberať diskusiou o sexuálnej morálke. Existujú dôležitejšie etické problémy, ktorým treba venovať pozornosť.

Po druhé, etika nie je len teoretický systém, ktorý síce znie vznešene, ale nedá sa uplatniť v praxi. Skôr opak je pravdou. Morálny úsudok, ktorý je v praxi nepoužiteľný, musí mať aj nejakú teoretickú slabinu, pretože cieľom morálnych úsudkov je, aby nám ukazovali cestu v praktickom živote.

Niektorí ľudia si myslia, že etika sa nedá aplikovať v reálnom živote, pretože ju ponímajú ako systém stručných a jednoduchých pravidiel typu: „Neklam! Nekradni! Nezabíjaj!“. Neprekvapuje nás preto, že tí, ktorí majú tento názor veria, že etika sa ku komplexnosti života nehodí. V neobvyčajných situáciách si jednotlivé pravidlá odporujú. Ak si aj neodporujú, dodržiavanie určitého pravidla môže viesť niekedy ku katastrofe. Za normálnych okolností je možno nesprávne klamať, ale ak by sme žili v nacistickom Nemecku a Gestapo by k našim dverám prišlo hľadať Židov, bolo by určite správne absolútne poprieť existenciu židovskej rodiny, ktorá je u nás v podkroví.

Rovnako ako je to v prípade zlyhania reštriktívnej sexuálnej morálky, nesmieme pokladať zlyhanie niektorých jednoduchých etických pravidiel za zlyhanie etiky ako takej. V skutočnosti zlyhal len niekoho názor na etiku, ba dokonca zlyhanie tohto názoru nie je nenapraviteľné. Deontológovia (tí, ktorí si myslia, že etika je systém pravidiel) môžu obhájiť svoju pozíciu tým, že budú nachádzať stále komplikovanejšie a špecifickejšie pravidlá, ktoré si nebudú navzájom protirečiť, alebo tým, že tieto pravidlá zoradia do určitej hierarchickej štruktúry, aby sa vyhli konfliktu. Okrem toho, existuje aj dlhodobý prístup k etike, ktorého sa spleťosti, kvôli ktorým sa jednoduché pravidlá dajú len ťažko aplikovať, nedotkli. Nazýva sa konzekvencializmus. Konzekvencialisti nezačínajú od morálnych pravidiel, ale od cieľov. Konajú podľa toho, do akej miery ich skutky podporujú ciele, ktoré si predsavzali. Najznámejšia, hoci nie jediná konzekvencialistická teória, je utilitarizmus. Tradičný utilitarista považuje určitý skutok za správny, ak je výsledkom tohto skutku rovnaké alebo väčšie šťastie, než keby sme konali nejakou inak. Ak to tak nie je, je tento skutok nesprávny.

Dôsledky určitého konania sú rôzne, vzhľadom na okolnosti, ktoré sa k nemu viažu. Z toho vyplýva, že utilitaristu nemožno nikdy obvinieť z nedostatku realizmu alebo z prísneho dodržiavania ideálov, protirečiacich praktickej skúsenosti. Podľa utilitaristu bude klamanie za určitých

okolností nesprávne a za iných okolností správne, v závislosti od následkov.

Po tretie, etiku nemožno chápať len v náboženskom kontexte. Budem o nej hovoriť v úplnej nezávislosti od náboženstva.

Niektorí teisti hovoria, že etika nemôže bez náboženstva existovať, pretože „dobro“ znamená len to, „čo Boh schvaľuje“. Platón tento názor vyvrátil pred viac než dvetisíc rokmi, keď dokázal, že ak bohovia určité skutky schvaľujú, musí to byť preto, že sú tieto skutky dobré. Tieto skutky sa teda nestanú dobrými preto, že dostali schválenie od bohov. Predošlý pohľad pripisuje božskému schváleniu charakter ľubovôle: keby boli náhodou bohovia schválili mučenie a neschválili povinnosť pomáhať našim blíznym, bolo by mučenie dobré a pomoc blížnemu zlá. Niektorí moderní teisti sa pokúsili vymaniť z tejto dilemy tým, že tvrdili, že Boh je dobrý, a preto by nemohlo dôjsť k situácii, že by schválil mučenie. Lenže tí istí teisti padli do vlastnej pasce. Čo môžu mať na mysli, keď tvrdia, že Boh je dobrý? To, že Boh schvaľuje Boha?

Tradične bol najdôležitejším spojovacím článkom medzi náboženstvom a etikou názor, že náboženstvo malo zdôvodniť, prečo sú určité skutky správne. Týmto zdôvodnením bolo, že tí, ktorí sú cnostní, budú odmenení večnou blaženosťou, zatiaľ čo všetci ostatní sa budú pražiť v pekle. Nie všetci náboženský myslitelia prijali tento názor: Imanuel Kant, jeden z najodddanejších kresťanov, pohrdal všetkým, čo zaváňalo sebeckým motívom a týkalo sa poslúchnutia morálneho zákona. Musíme ho poslúchnuť, vravel, ale kvôli nemu samému. Nemusíme byť prívrženci Kanta, a predsa nemusíme súhlasiť so zdôvodnením, ktoré nám ponúka tradičné náboženstvo. Dlhý sled myšlienok nás dovedie k tomu, že zdrojom etiky je láskavosť a súcit voči druhým, ktorý väčšina ľudí má. Je to však komplexná téma, a keďže je súčasťou mojej knihy *Praktická etika*, nebudem sa ňou ďalej zaoberať. Stačí povedať, že každodenné pozorovanie ľudských bytostí jasne poukazuje na to, že etické správanie si nevyžaduje vieru v nebo a peкло.

V štvrtom a poslednom tvrdení popriem to, že etika je relatívna alebo subjektívna. Prinajmenšom popriem zmysel v akom tieto tvrdenia obvyčajne ponímame. Tento bod si ale vyžaduje širšiu diskusiu než predošlé tri body.

Zoberme si najskôr často prehlasovaný názor, že etika je relatívna vzhľadom na spoločnosť, v ktorej človek žije. V určitom zmysle je to pravda, a v určitom zmysle zasa nie. Ako sme si to už ukázali v riadkoch o konzekvencializme, je pravda, že skutky, ktoré sú vzhľadom na svoje pozitívne následky správne za istých okolností, môžu byť v inej si-

tuácii nesprávne, kvôli svojim negatívnym dôsledkom. Príležitostný pohlavný styk môže byť teda nesprávny, pokiaľ vedie k deťom, o ktoré sa nevieme adekvátne postarať. Ale nemusí byť nesprávny, pretože ak použijeme účinnú antikoncepciu, nepovedie k reprodukcii. Lenže toto je iba povrchná forma relativizmu. Tvrdí síce, že aplikovanie špecifických zásad, napríklad „príležitostný sex je nesprávny“, môže byť relatívne vzhľadom na čas a miesto, ale nehovorí nič o tom, či táto zásada je alebo nie je objektívne platná v špecifickej situácii. Tiež sa nedozvieme nič o celkovej použiteľnosti všeobecnejšieho princípu ako napríklad: „Rob to, čo umocňuje šťastie a znižuje utrpenie!“

Fundamentálnejšia forma relativizmu sa stala populárnou v devätnástom storočí, keď začali prichádzať správy o morálnych názoroch a praktikách vzdialených spoločností. Informácie o tom, že na svete sú miesta, kde sa na sexuálne vzťahy nezosobášených párov pozerá ako na celkom normálne, zasiali v puritánskom viktoriánskom období v oblasti názorov na sexualitu „zrno revolúcie“. Neprekvapuje nás preto, že si vďaka týmto poznatkom niektorí ľudia uvedomili, že európsky morálny kódex devätnásteho storočia nie je všeobecne platný, a že morálne úsudky jednoducho odrážajú zvyklosti spoločnosti, z ktorej pochádzame.

Marxisti do svojich teórií prijali práve túto formu relativizmu. Hovorili, že prevládajúce názory jednotlivých období sú názormi vládnucej triedy. Morálka spoločnosti je preto relatívna vzhľadom na ekonomicky dominantnú triedu a tiež nepriamo závislá od hospodárskeho usporiadania spoločnosti. Triumfálne vyvrátili všeobecnú platnosť feudálnej a buržoáznej morálky. Ale máme jeden problém: ak je morálka vo všeobecnosti relatívna, čo je potom na komunizme také zvláštne? Prečo by sme mali stáť na strane proletariátu, a nie buržoázie?

Engels sa s týmto problémom vysporiadal jediným možným spôsobom, a to tak, že odmietol relativizmus v prospech obmedzenejšieho názoru – názoru, že morálka spoločnosti rozdelená na triedy bude vždy morálkou vládnucej triedy, avšak morálka spoločnosti bez triedneho nepriateľstva by mohla byť „skutočne ľudskou“ morálkou. Ale to už nie je relativizmus. Napriek tomu je marxizmus dodnes, akýmsi rozpačitým spôsobom, impulzom pre mnohé nejasné relativistické idey.

Problém, ktorý viedol Engelsa k odmietnutiu relativizmu je zároveň dôvodom porážky obyčajného etického relativizmu. Každý, kto kedy čelil dôležitému etickému rozhodnutiu vie, že to, čo nám radí naša spoločnosť, našu dilemu nevyrieši. Musíme sa sami rozhodnúť. Názory a zvyky, na základe ktorých nás vychovali, na nás majú možno veľký vplyv.

Ale keď sa rozhodneme o nich porozmýšľať, môžeme sa rozhodnúť, či chceme konať v súlade s nimi, alebo proti nim.

Opačný názor (že etika je vždy relatívna vzhľadom na danú spoločnosť) má najneprijateľnejšie následky. Ak naša spoločnosť neschvaľuje otroctvo, zatiaľ čo iná ho schvaľuje, nemáme bázu, ktorá by nám umožňovala vybrať si z týchto dvoch protichodných názorov. Z hľadiska relativistickej analýzy v skutočnosti o žiaden konflikt nejde. Ak poviem, že otroctvo je nesprávne, hovorím vlastne len toľko, že spoločnosť, v ktorej žijem, otroctvo neschvaľuje. Ak však povedia vlastníci otrokov z vedľajšej spoločnosti, že otroctvo je správne, hovoria len toľko, že ich spoločnosť otroctvo schvaľuje. Prečo by sme sa mali škriepiť? Obidve strany môžu mať zjavne pravdu.

Ešte horšie je, že relativistu nemôžeme v skutočnosti považovať za nonkonformistu. Ak platí, že „otroctvo je nesprávne“, teda že „moja spoločnosť neschvaľuje otroctvo“, potom tvrdenie človeka žijúceho v spoločnosti, ktorá otroctvo schvaľuje, že otroctvo je nesprávne, je vlastne jednoduchou faktickou chybou. Prieskum verejnej mienky by nám mohol dokázať chybu tohto morálneho úsudku. Samozvaní reformátori sa preto nachádzajú v čertovskej situácii: keď sa rozhodnú zmeniť morálne názory svojich spoluobčanov, musia *nutne* urobiť chybu. Len za predpokladu, že sa im podarí získať na svoju stranu väčšinu spoločnosti, bude spoločnosť považovať dané názory za správne.

Tieto dôvody postačujú na to, aby celkom potopili etický relativizmus. Etický subjektívizmus sa aspoň vyhýba nezmyslom vyplývajúcim z hrdinských snáh samozvaných reformátorov. Podľa etického subjektívizmu závisia morálne úsudky od toho, či ich konkrétna osoba schvaľuje alebo neschvaľuje, nie na tom, či ich schvaľuje spoločnosť, v ktorej táto osoba žije. Určité problémy nedokáže prekonať ani etický subjektívizmus, pri najmenšom niektoré jeho formy.

Ak si stúpenci etického subjektívizmu myslia, že môj názor, že krutosť voči zvieratám je nesprávna, znamená v skutočnosti len to, že iba ja túto krutosť neschvaľujem, potom musia čeliť ešte vážnejšej forme problému, s ktorým bojuje aj relativizmus. Je ním neschopnosť zdôvodniť morálny nesúhlas. To, čo v relativizme platilo o nezhode medzi ľuďmi z rozdielnych spoločností, platí v subjektívizme o nezhode medzi akýmikoľvek dvoma ľuďmi. Ja napríklad poviem, že krutosť voči zvieratám je nesprávna a niekto iný povie, že nesprávna nie je. Ak to znamená, že ja túto krutosť neschvaľujem, a niekto iný áno, potom môžu byť obidve tvrdenia pravdivé a niet sa o čom dohadovať.

Iné teórie, ktorým často dávajú prívlastok „subjektivistické“, nie sú

voči tejto námietke otvorené. Predpokladajme, že podľa niekoho nie sú morálne úsudky ani pravdivé, ani nepravdivé, pretože vlastne nič nepopisujú – ani objektívne morálne fakty, ani subjektívny stav mysle. Tak ako uvádza C. L. Stevenson, podľa tejto teórie by morálne úsudky mohli byť skôr vyjadrením, než popisom určitých postojov. Náš nesúhlas s etikou preto vyplýva z toho, že sa vyjadrením svojich postojov pokúšame priviesť poslucháčov k podobnému postoju, aký máme sami. R. M. Hare upozorňuje na to, že morálne úsudky sú predpismi, a preto majú bližšie k príkazom, než k faktickým tvrdeniam. Podľa tohto názoru teda nesúhlasíme preto, lebo nám záleží na tom, čo ľudia robia. Časti etickej diskusie, z ktorých vyplýva existencia všeobecných morálnych štandardov, by sa dali vysvetliť tak, že ide vlastne o určitú chybu – možno dedičstvo viery v to, že morálka je akýsi Bohom daný právny systém. A možno ide len o ďalší príklad ľudskej tendencie objektivizovať vlastné potreby a preferencie. Tento názor obhajoval J. L. Mackie.

Ak morálne úsudky starostlivo oddelíme od neprepracovaných foriem subjektivismu, podľa ktorého sú len popisom rečníkových postojov, môžeme ich považovať za spoľahlivý popis morálky. V tom, že popierajú, že oblasť etických faktov je súčasťou reálneho sveta, ktorá existuje nezávisle od nás, sa bez pochyb nemýlia. Ale vyplýva z toho, že by mali byť morálne úsudky imúnne voči kritike, že v etike už niet priestoru na logickú úvahu a diskusiu, a že z hľadiska logického uvažovania je akýkoľvek morálny názor rovnako dobrý ako iný? Nemyslím si, že je to tak. Žiaden z troch filozofov, ktorých som spomenul v predošlom odseku, nepopiera úlohu logického uvažovania a diskusie v etike, a to napriek tomu, že sa celkom nezhodnú v tom, aký má táto úloha význam.

Otázka úlohy, ktorú v etike zohráva logické uvažovanie, je kľúčovou otázkou vyplývajúcou z tvrdenia, že etika je subjektívna. Neexistencia záhadnej sféry všeobecne platných morálnych práv nevylučuje existenciu morálnych úvah. Tie by mohli byť dokonca nápomocné. Ak by sme dokázali prísť k morálnym úsudkom len na základe intuitívneho „vytúšenia“ týchto zvláštnych morálnych skutočností, bola by morálna diskusia ešte ťažšia. Ak chceme etiku postaviť na pevných základoch, musíme dokázať, že morálne úvahy sú možné. Tu sa mi žiada povedať – nehovor, pokiaľ si sám neskúsil. Dôkaz toho, že morálne úvahy sú možné, sa dá nájsť v *Praktickej etike*, ale toto vysvetlenie nie je celkom uspokojivé. Z teoretického hľadiska je neuspokojivé preto, že sa môžeme ocitnúť v situácii, keď budeme uvažovať o etike bez toho, aby sme naozaj chápali, ako je to možné. Z praktického hľadiska je zasa toto vysvetlenie neuspokojivé preto, že by naše úvahy mohli zísť z cesty, pokiaľ nemáme poňatie

o tom, na čom sú postavené. Pokúsim sa preto povedať niečo o tom, ako sa dá v etike uvažovať.

O tom, čo je etika: Jeden z názorov

To, čo nasleduje, je náčrt jedného z pohľadov na etiku, ktorý dovoľuje logickému uvažovaniu, aby zohrávalo v morálnych rozhodnutiach dôležitú úlohu. Nie je to jediný možný pohľad, ale je prijateľný. Znovu však budem musieť prejsť cez rad predpokladov a námietok, ktoré by si sami o sebe zaslúžili osobitnú kapitolu. Tým, ktorí si myslia, že absencia diskusie o námietkach ruší platnosť názoru, ktorý obhajujem, môžem opäť povedať len toľko, že celá táto kapitola je len výpočtom predpokladov, na ktorých stojí táto kniha (*Praktická etika*). Poskytnem tak aspoň jasný názor na to, za čo etiku považujem.

Čo to vlastne znamená morálne niečo posudzovať alebo diskutovať o morálnej problematike, či žiť v súlade s morálnymi štandardmi? Ako sa morálne úsudky odlišujú od iných úsudkov? Prečo považujeme rozhodnutie ženy ísť na potrat za morálny problém, avšak jej rozhodnutie zmeniť prácu, za morálny problém nepovažujeme? Aký je rozdiel medzi človekom, ktorý žije v súlade s morálnymi štandardami a tým, ktorý nežíje v súlade s nimi?

Keďže všetky tieto otázky spolu súvisia, budeme sa zaoberať len jednou z nich. Ale najskôr musíme povedať niečo o povahe etiky. Predpokladajme, že sme preštudovali život stovky rôznych ľudí a vieme veľa o tom, čo robia, čomu veria a tak ďalej. Môžeme sa na základe toho rozhodnúť, ktorí z nich žijú podľa morálnych štandardov, a ktorí nie?

Mohli by sme sa nazdávať, že vhodným riešením tejto otázky je zistiť, ktorí z nich považujú klamanie, podvádzanie a kradnutie za nesprávne, a ktorí zároveň nič z toho nerobia. Ďalej by sme mohli zistiť, ktorí z nich podobné presvedčenie nemajú a nevykazujú ani vo svojom správaní žiadne obmedzenia. Ľudia z prvej skupiny by potom žili v súlade s morálnymi štandardami, a ľudia z druhej skupiny nie. Lenže tento prístup mylne chápe dva rozdiely. Po prvé, rozdiel v tom, že niekto žije v súlade s tým, čo považujeme za správne morálne štandardy, a niekto naopak žije v súlade s tým, čo považujeme za nesprávne morálne štandardy. Po druhé, je to rozdiel medzi tým, že niekto žije v súlade s nejakými morálnymi štandardami, a niekto žije bez akýchkoľvek morálnych štandardov. Tí, čo klamú a podvádzajú, ale nemyslia si, že robia niečo nesprávne, môžu v skutočnosti žiť v súlade s morálnymi štandardami. Z rôznych mož-

ných dôvodov môžu veriť, že klamanie, podvádzanie, kradnutie a tak ďalej, je správne. Možno nežijú v súlade s konvenčnými morálnymi štandardami, no žijú v súlade s inými morálnymi štandardami.

Prvý pokus rozlišovaní medzi etickým a neetickým je chybný, ale môžeme sa zo svojich chýb poučiť. Musíme priznať, že aj tí, čo žijú podľa nekonvenčných morálnych štandardov, žijú v súlade s morálnymi štandardami, ak z *nejakého dôvodu veria, že to, čo robia, je správne*. Predpoklad vytlačený kurzívou je kľúčom k odpovedi, ktorú hľadáme. Pojem žitia v súlade s morálnymi štandardmi je previazaný s pojmom obhájenia spôsobu nášho života – jeho zdôvodnenia, či ospravedlnenia. Ľudia môžu robiť rôzne veci, ktoré považujeme za nesprávne, no napriek tomu môžu žiť podľa morálnych štandardov, ak sú pripravení obhájiť a zdôvodniť to, čo robia. Môžeme pokladať ich zdôvodnenie za neadekvátne a stále si myslieť, že to, čo robia, je nesprávne. Ale ich snaha zdôvodniť to – úspešne, či neúspešne, stačí na to, aby bolo správanie určitej osoby etické, a nie neetické. Ak naopak ľudia nedokážu nájsť žiadne zdôvodnenie svojho správania, môžeme zamietnuť ich tvrdenie, že žijú podľa morálnych štandardov, aj keď v skutočnosti žijú podľa nekonvenčných morálnych zásad.

Môžeme pokračovať. Ak chceme pripustiť, že určitý človek žije podľa morálnych štandardov, musí mať toto zdôvodnenie určité vlastnosti. Zdôvodnenie založené na sebeckých dôvodoch napríklad nebude postačovať. Keď sa Macbeth zamýšľa nad zavraždením Duncana, pripúšťa, že ho k tomu vedú iba „prehnané ambície“. Pripúšťa teda, že pre jeho správanie sa nedá z morálneho hľadiska nájsť žiadne ospravedlnenie. „Preto, aby som sa mohol stať namiesto neho kráľom“ nie je chabým pokusom o morálne ospravedlnenie vraždy. Takéto zdôvodnenie by sme vôbec nemohli považovať za morálne zdôvodnenie. Ak chceme sebecké správanie zdôvodniť z morálneho hľadiska, musíme dokázať, že je v súlade so širšími morálnymi zásadami, pretože pojem etiky v sebe zahŕňa niečo, čo je väčšie, než jednotliviec ako taký. Ak mám svoje správanie zdôvodniť z morálneho hľadiska, nemôžem sa zamerať len na výhody, ktoré z neho pre mňa plynú. Musím sa zamerať na širšie „publikum“.

Už v dávnych dobách vyjadrovali filozofovia a moralisti názor, že etické správanie je prijateľné z určitého hľadiska, ktoré je určitým spôsobom univerzálne. Mojžišovi pripisované „zlaté pravidlo“, ktoré nájdeme v knihe Leviticus, a ktoré opakuje aj Ježiš, hovorí o tom, ako prekročiť tieň vlastných záujmov a „milovať svojho bližného ako seba samého“. Inými slovami, máme prikladať záujmom iných ľudí rovnakú váhu, akú prikladáme názorom vlastným. Podobnú myšlienku – že sa máme vžiť do si-

tuácie iného človeka, nachádzame v ďalšej kresťanskej formulácii tohto prikázania – aby sme druhým nerobili to, čo nechceme, aby oni robili nám. Stoici si mysleli, že etika je odvodená zo všeobecne platného prirodzeného práva. Kant túto ideu rozvinul do svojej známej poučky: „Správaj sa iba podľa takej zásady, o ktorej si zároveň myslíš, že by sa mala stať univerzálnym pravidlom.“ Kantovu teóriu modifikoval a rozvinul R. M. Hare, ktorý vníma zovšeobecniteľnosť ako logickú črtu morálnych úsudkov. Britskí filozofovia osemnásteho storočia – Hutcheson, Hume a Adam Smith sa odvolávali na akéhosi imaginárneho „nestranného pozorovateľa“, ktorý by otestoval daný morálny názor. Modernú verziu tejto teórie predstavuje „Teória ideálneho pozorovateľa“. Pre utilitaristov, akými sú Jeremy Bentham a J. J. C. Smart, je akousi axiómou, že pri rozhodovaní o morálnych otázkach „má každý človek jeden hlas, a nikto viac než len jeden“. John Rawls, jeden z najvýznamnejších súčasných kritikov utilitarizmu, do svojich teórií začlenil viac-menej tú istú axiómu. Svoje základné morálne zásady odvodil z imaginárnej voľby, kde tí, ktorí sa rozhodujú pre nejakú alternatívu nevedia, či budú mať zo svojho výberu prospech, alebo naopak, neprospech. Dokonca aj kontinentálni európski filozofovia, ako napríklad existencionalista Jean-Paul Sartre a kritický teoretik Jürgen Habermas, ktorí sa po mnohých stránkach líšia od svojich po anglicky hovoriacich kolegov (a tiež navzájom) súhlasia s tým, že etika je v istom zmysle univerzálna.

Mohli by sme sa donekonečna dohadovať o tom, aké veľké sú výhody týchto rôznych popisov etiky. To, čo majú spoločné, je však dôležitejšie, než rozdiely medzi nimi. A spoločný majú napríklad názor na to, že morálne zásady nemôžeme zdôvodňovať vzhľadom na žiadnu zaujatú alebo lokálnu skupinu. Etika je univerzálna. To ale neznamená, že konkrétny morálny názor musí byť univerzálny aplikovateľný. Veci sa môžu zmeniť vzhľadom na okolnosti, ako sme si už ukázali. Vyplýva z toho však, že pri vytváraní morálnych úsudkov musíme prekročiť osobné preferencie. Z morálneho hľadiska je irelevantné, či z rovnomernejšieho rozdelenia mám úžitok ja a ty na ňom strácaš. Etika si vyžaduje aby sme sa povzniesli nad „ja“ a „ty“ smerom k univerzálnemu zákonu, zovšeobecniteľnému úsudku a pozícii nezaujatého pozorovateľa, nech to už nazveme akokoľvek.

Dá sa z tohto univerzálného aspektu etiky vyvodiť nejaká teória, ktorá by nás usmernila v tom, čo je správne a čo nesprávne? Pokúšali sa o to filozofovia od obdobia stoikov až po Hareho a Rawlsa. Žiaden z ich pokusov sa nedočkal všeobecného prijatia. Problém je v tom, že pokiaľ univerzálny aspekt etiky popisujeme holým, formálnym spôsobom, sú

s pojmom univerzálnosti kompatibilné rôzne teórie, dokonca aj tie naj-nezlučiteľnejšie. Ak na druhej strane bude naša charakteristika aspektu univerzálnosti viesť k tomu, že budeme nevyhnutne smerovať k jednej konkrétnej etickej teórii, obvinia nás z toho, že do definície etiky (ktorá by mala byť dostatočne široká a neutrálna na to, aby mohla zahrnúť všetkých vážnych kandidátov na status „etickej teórie“) chceme prepašovať vlastné presvedčenia o etike. Vzhľadom na to, že sa mnohým nepodariťlo prekonať prekážku vyvodenia etickej teórie z univerzálneho aspektu etiky, bolo by pochybé pokúsiť sa o to v krátkom úvode, ktorého cieľ je navyše celkom odlišný. Napriek tomu sa však pokúsím navrhnúť niečo o trochu menej ambiciózne. Myslím, že univerzálny aspekt etiky poskytuje presvedčivé, i keď nie nezvratné dôvody na zaujatie všeobecného utilitaristického stanoviska.

Dôvod, prečo to navrhujem, je nasledovný. Ak uznám, že morálne úsudky musíme vytvárať z univerzálneho hľadiska, potom musím uznať aj to, že moje vlastné záujmy nemôžu byť dôležitejšie, než záujmy niekoho iného len preto, že sú to moje záujmy. Moja prirodzená starosť o to, aby bolo postarané o moje záujmy, musí byť rozšírená o záujmy druhých, ak chcem myslieť eticky. Predstavme si, že sa chcem rozhodnúť medzi dvoma možnými scenármi môjho správania sa: napríklad, či mám zjesť všetky plody, ktoré som zožal, alebo či sa o ne mám podeliť s ostatnými. Predstavme si aj to, že moje rozhodovanie prebieha v úplnom morálnom vákuu, a že neviem nič o morálnom uvažovaní. Mohli by sme povedať, že som v štádiu akéhosi „pred-etického“ uvažovania. Na základe čoho by som sa rozhodol? Stále relevantná je otázka, aký vplyv bude mať moje potenciálne správanie na moje záujmy. Ak totiž definujem „záujmy“ v dostatočne širokom zmysle, teda ak budem považovať čokoľvek po čom ľudia túžia za ich záujmy (okrem prípadu, že by neboli kompatibilné s inými túžbami), bude sa nám v tomto pred-etickom štádiu zdať, že pre naše rozhodnutia sú relevantné iba naše vlastné záujmy.

Predpokladajme, že potom začnem uvažovať eticky do takej miery, že uznám, že vlastné záujmy nemôžem pokladať za dôležitejšie, než záujmy iných len preto, že sú to moje záujmy. Namiesto vlastných názorov musím teraz zobrať do úvahy záujmy všetkých tých, ktorých ovplyvním svojím rozhodnutím. Musím teda zvážiť všetky tieto záujmy a zvoliť si taký spôsob správania, ktorý s najväčšou pravdepodobnosťou maximalizuje záujmy tých, ktorých ovplyvním. Aspoň v nejakom štádiu svojho morálneho uvažovania si musím vybrať také správanie, ktoré má tie najpriaznivejšie následky pre tých, ktorí budú mojím rozhodnutím ovplyvnení.

Keď hovorím o „nejakom štádiu svojho morálneho uvažovania“, mám

tým na myslí, ako uvidíme neskôr, utilitaristické presvedčenie, že by sme sa mali pokúsiť odhadnúť tieto následky nie v každodenných morálnych rozhodnutiach, ale len vo veľmi neobvyklých situáciách, prípadne ak uvažujeme o vlastnom výbere všeobecných zásad, ktorými sa budeme v budúcnosti riadiť. Inými slovami, v tomto konkrétnom prípade by človek mohol považovať za zjavné, že podeliť sa o plody má lepšie následky pre všetkých zúčastnených, než keby som ich zjedol sám. Mohol by som si z toho napokon vyvodiť všeobecnú zásadu, ktorú by sme všetci prijali za svoju. Ale predtým, než uveríme, že je to tak, musíme zobrať do úvahy skutočnosť, či z tejto všeobecnej praktiky deliť sa o plody, budú mať úžitok všetci zúčastnení. Musíme zistiť, či to povedie k rovnejšiemu rozdeleniu, alebo či sa zníži množstvo nazbieraného jedla preto, že ho niektorí prestanú zhromažďovať práve preto, že vedia, že ich podiel bude dostačujúci.

Spôsob uvažovania, ktorý som tu načrtol, je jednou z foriem utilitarizmu. Od klasického utilitarizmu sa odlišuje v tom, že pojem „tie najlepšie následky“ sa chápe ako to, čo v celkovej miere podporí záujmy zúčastnených. Nejde len o čistú amplifikáciu radosti a zníženie bolesti. (Poukazuje sa však na to, že klasickí utilitaristi ako Bentham a John Stuart Mill používali pojem „radosť“ a „bolesť“ v širšom zmysle. Z toho dôvodu znamenala „radosť“ dosiahnutie toho, po čom človek túži, a „bolesť“ presný opak. Ak je táto interpretácia správna, stráca sa rozdiel medzi klasickým utilitarizmom a utilitarizmom založeným na záujmoch.)

Čo z toho vyplýva? Že utilitarizmus nemožno dokázať vyvodením z univerzálneho aspektu etiky. Existujú iné etické ideály (práva jednotlivca, nedotknuteľnosť života, spravodlivosť, morálna čistota a tak ďalej), ktoré sú v požadovanom zmysle univerzálne a sú prinajmenšom v niektorých svojich formách s utilitarizmom nekompatibilné. Dokazuje to, že keď aplikujeme univerzálny aspekt etiky na pred-etické rozhodovanie, dostaneme sa k pôvodne utilitaristickému stanovisku veľmi rýchlo. Myslí si preto, že dôkazné bremeno sa tým presúva na tých, ktorí sa pokúšajú ísť za utilitarizmus. Pozícia utilitarizmu je minimálna – je prvou základoňou, ktorú dosiahneme zovšeobecnením sebeckého rozhodovania sa. Ak chceme myslieť etickým spôsobom, nemôžeme si dovoliť odmietnuť urobiť tento krok. Ak aj chceme podľahnúť presvedčeniu ísť za utilitarizmus a prijať neutilitaristické morálne pravidlá a ideály, musíme mať dostatočne dobré dôvody na to, aby sme učinili tento ďalší krok. Dovtedy však má určité opodstatnenie ak zostaneme utilitaristami.

Preklenutie bariéry medzi druhmi

ÚVOD K VYDANIU Z ROKU 1975

(z knihy *Oslobodenie zvierat*)

Kniha *Oslobodenie zvierat* je o tyranii človeka nad ostatnými zvieratami. Táto tyrania spôsobila a dodnes spôsobuje také množstvo bolesti a utrpenia, ktoré sa dá porovnať jedine s dôsledkami niekoľko stáročí trvajúcej tyranie bielych nad čiernymi. Boj voči tejto tyranii je rovnako dôležitý, ako boj za akékoľvek iné morálne či sociálne otázky, ktorý sa odohral počas minulých rokov.

Väčšina čitateľov bude považovať to, čo sa práve dočítali, za prehnané zveličovanie. Ešte pred piatimi rokmi by som sa sám zasmial nad výrokmi, ktoré som teraz napísal s úplnou vážnosťou. Ale pred piatimi rokmi som nevedel to, čo viem dnes. Ak si túto knihu prečítate pozorne, hlavne jej druhú a tretiu kapitolu, budete o utláčaní zvierat vedieť toľko čo ja, samozrejme vzhľadom na to, koľko sa dá vtesnať do knihy rozumnej šírky. Potom budete schopní posúdiť, či je môj úvodný odsek prehnaným zveličením, alebo bdelym pohľadom na situáciu, o ktorej široká verejnosť nevie takmer nič. Nežiadam vás preto, aby ste tomuto odseku ihneď uverili. Chcel by som len, aby ste si svoj úsudok ponechali až do momentu, kým si prečítate túto knihu.

Krátko po tom, čo som začal písať túto knihu, pozvala istá dáma, ktorá sa dopyčula o tom, že budem písať o zvieratách, moju ženu a mňa na čaj (v tom čase sme žili v Anglicku). Povedala, že sa sama veľmi zaujíma o zvieratá a že má priateľku, ktorá už napísala o zvieratách knihu, a ktorá by sa tiež s nami rada stretla.

Keď sme prišli, priateľka našej hostiteľky už bola na mieste a naozaj sa horlivo túžila zhovárať o zvieratách. „Milujem zvieratá,“ začala. „Mám psa a dve mačky a viete, že sa výborne znášajú? Poznáte pani Scottovú? Vedie malú nemocnicu pre choré domáce zvieratká...“, pokračovala. Kým sa podávalo občerstvenie, na chvíľu sa odmlčala, siahla po šunkovom chlebičku a opýtala sa, aké domáce zvieratá máme my.

Povedali sme jej, že žiadne. Pozrela sa na nás s prekvapeným výrazom a zahryzla sa do chlebička. Naša hostiteľka, ktorá práve skončila s podávaním občerstvenia, sa k nám pridala a pokračovala v konverzácii: „Ale zaujímame sa o zvieratá, pravda pán Singer?“

Pokúsili sme sa im vysvetliť, že to, o čo sa v skutočnosti zaujímame, je predchádzanie utrpeniu a biede. Že nesúhlasíme so svojvoľnou diskrimináciou, že považujeme za nesprávne pôsobiť utrpenie inej bytosti, aj keď táto bytosť nepatrí k nášmu živočíšnemu druhu, že podľa nášho ná-

zoru človek bezohľadne a kruto vykorisťuje zvieratá, a že chceme, aby sa to zmenilo. Dodali sme, že inak sa o zvieratá nijako obzvlášť „nezaujímame“. Žiaden z nás nikdy nemal zvláštny vzťah k psom, mačkám alebo koňom, ktorý možno vybadať u mnohých ľudí. Niežeby sme zvieratá „milovali“. Jednoducho chceme, aby sa s nimi zaobchádzalo ako s cítiacimi bytosťami, ktorými v skutočnosti sú, a nie ako s objektmi slúžiacimi na uspokojovanie ľudských potrieb – teda tak, ako to bolo napríklad v prípade prasata, ktorého mäso teraz ležalo na chlebičkoch našej hostiteľky.

Táto kniha nie je o domácich maznáčikoch. Pre tých, ktorí pod láskou ku zvieratám nerozumejú viac než len hladkanie mačky, alebo kŕmenie vtákov v záhrade, to pravdepodobne nebude príjemné čítanie. Cieľovou skupinou sú skôr ľudia, ktorí sa zaujímajú o ukončenie utrpenia a vykorisťovania bez ohľadu na to, kde k nim dochádza, a ktorí chápu, že základný morálny princíp rovného zaobchádzania sa nevzťahuje len na náš vlastný druh. Domnienka, že na to, aby sa človek zaujímal o podobné témy, musí byť „milovníkom zvierat“, je sama o sebe indikátorom absencie čo i len matného zdania, že by sme morálne štandardy používané medzi ľuďmi mohli rozšíriť aj na zvieratá. Nikto, okrem rasistov, ktorí snád svojich oponentov nazývajú „milovníkmi negrov“, by netvrdil, že na to, aby ste sa zaoberali rovným zaobchádzaním s príslušníkmi rasových menšín, musíte tieto menšiny milovať alebo ich považovať za chutné a roztomilé. Prečo by sme teda mali tieto predpoklady použiť v prípade ľudí, ktorí pracujú na tom, aby sa zlepšili životné podmienky zvierat?

Vykresľovaním tých, ktorí protestujú proti krutosti voči zvieratám ako sentimentálnych a emocionálnych „milovníkov zvierat“ sa dosiahlo to, že celú otázku nášho zaobchádzania s inými zvieratami vylúčili z vážnych politických a morálnych diskusií. Je jednoduché prísť na to, prečo je to tak. Keby sme sa touto otázkou vážne zaoberali (napríklad by sme dôkladne preskúmali podmienky, v ktorých zvieratá žijú na moderných veľkovýrobných farmách, z ktorých pochádza naše mäso), mohli by sme sa začať cítiť nekomfortne pri jedení šunkových chlebičkov, roštenky, pečených kurčiat a všetkých ostatných zložiek našej stravy, o ktorých radšej neuvažujeme ako o mŕtvych zvieratách.

Cieľom tejto knihy nie je sentimentálny apel na súcitie s „rozkošnými“ zvieratami. Nie som o nič pobúrenejší, keď sa kvôli mäsu zabíjajú kone či psi, než keď sa s tým istým cieľom zabíjajú prasatá. Keď Ministerstvo obrany Spojených štátov zistí, že používanie biglov na účely testovania smrtiacich plynov vzbudilo vlnu protestov a navrhne, že bude namiesto nich používať potkany, neuspokojí ma to.

Táto kniha je pokusom zamyslieť sa svedomito a dôkladne nad otáz-